Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

U 70/2022 vp, asiantuntijakuuleminen 25.11.2022

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ EDUSKUNNALLE KOMISSION EHDOTUSLUONNOKSESTA NEUVOSTON ASETUKSEKSI EUROOPAN UNIONIN TOIMINNASTA TEHDYN SOPIMUKSEN 93, 107 JA 108 ARTIKLAN SOVELTAMISESTA TIETTYIHIN VALTIONTUEN MUOTOIHIN RAUTATIE-, SISÄVESI- JA MULTIMODAALISEN LIIKENTEEN ALALLA (LIIKENTEEN VALTUUSASETUS)

Valtiontukien valvonnasta säädetään Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 107–109 artikloissa. Valtiontukivalvonta kuuluu Euroopan komission toimivaltaan. Tavoitteena on taata EU:ssa toimiville yrityksille tasapuoliset kilpailuolosuhteet ja minimoida jäsenvaltioiden välistä tukikilpailua. Jäsenvaltioiden tulee tehdä valtiontuistaan ennakkoilmoitus komissiolle, ja komissiolla on yksinomainen toimivalta päättää, soveltuuko tuki sisämarkkinoille. Tukea ei saa laittaa täytäntöön ilman komission hyväksyntää.

Valtiontukien ennakkoilmoitusvelvollisuuteen on merkittäviä poikkeuksia. Keskeisin poikkeus on komission antama ns. yleinen ryhmäpoikkeusasetus (Komission asetus (EU) 651/2014 tiettyjen tukimuotojen toteamisesta sisämarkkinoille soveltuviksi perussopimuksen 107 ja 108 artiklan mukaisesti muutoksineen; jäljempänä ryhmäpoikkeusasetus). Ryhmäpoikkeusasetuksella vapautetaan tietyt toimenpiteet SEUT-sopimuksen 108 artiklan 3 kohdan mukaisesta velvollisuudesta ilmoittaa valtiontuesta komissiolle ennen sen täytäntöönpanoa. Ryhmäpoikkeusasetuksen mukaisista tukiohjelmista ja tapauskohtaisista tuista on toimitettava yhteenvetoilmoitus komissiolle jälkikäteen, ja komissio valvoo ryhmäpoikkeusasetuksen edellytysten noudattamista. Ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisala on nykyisin hyvin laaja, ja keskeisenä tavoitteena on ollut keventää valtiontukiin liittyviä menettelyjä ja helpottaa EU:n tavoitteita tukevien ns. hyvien tukien myöntämistä.

Ehdotuksen pääasiallinen sisältö

Komission toimivalta antaa ryhmäpoikkeuksia perustuu nykyisin valtiontukien ns. valtuusasetukseen (Neuvoston asetus (EU) 2015/1588, annettu 13 päivänä heinäkuuta 2015, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan soveltamisesta tiettyihin valtion monialaisen tuen muotoihin). Valtuusasetuksessa säädetään, että komissio voi antaa asetuksia tiettyjen valtiontukimuotojen soveltuvuudesta sisämarkkinoille ja siitä, että kyseisiin tukimuotoihin ei sovelleta SEUT-sopimuksen 108 artiklan 3 kohdassa määrättyä ennakkoilmoitusvelvollisuutta.

Rautatie-, sisävesi- ja multimodaaliselle liikenteelle myönnettävä valtiontuki kuuluu SEUT-sopimuksen 93 artiklan soveltamisalaan, joka on erityissäännös SEUT -sopimuksen 107 artiklan 2 ja 3 kohtaan nähden. SEUT-sopimuksen 93 artikla sisältyy SEUT -sopimuksen kolmannen osan liikennettä koskevaan VI osastoon, ja siinä määrätään, että valtiontuki on perussopimusten mukainen, jos se on tarpeen liikenteen yhteensovittamiseksi tai korvausta julkisten palvelujen käsitteeseen kuuluvien velvoitteiden täyttämisestä. Komission nykyinen mandaatti vapauttaa tukia ilmoitusvelvollisuudesta koskee SEUT 107 artiklan 2 kohdan ja 3 kohdan mukaisia valtiontukia teollisuuden ja palveluiden alalla; ei SEUT 93 artiklan mukaisia liikennealan tukia.

Uudella valtuusasetuksella annettaisiin komissiolle valtuus ryhmäpoikkeussääntelyllä vapauttaa kaksi uutta liikennealan valtiontukimuotoa ennakkoilmoitusvelvollisuudesta 1) tuki, joka on tarpeen liikenteen yhteensovittamiseksi ja 2) tuki, joka on korvausta julkisten palvelujen käsitteeseen kuuluvien velvoitteiden täyttämisestä. Myöhemmässä vaiheessa komission omassa toimivallassa olevassa sääntelyssä, ns. ryhmäpoikkeusasetuksessa vahvistettaisiin kriteerit tätä tarkoitusta varten. Ehdotuksella pyritään saattamaan rautatie-, sisävesi- ja multimodaaliseen liikenteeseen sovellettavat valtiontukisäännöt komission kestävän ja älykkään liikkuvuuden strategian mukaisiksi. Liikenteen valtuusasetuksella ei ole välitöntä vaikutusta sinänsä, mutta se muodostaa oikeusperustan mahdollisten ryhmäpoikkeusasetusten antamiselle.

Tuleva valtuusasetuksen nojalla annettava ryhmäpoikkeus kattaisi komission päätöksentekokäytännön mukaisesti toimenpiteet, jotka kuuluvat SEUT-sopimuksen 93 artiklan soveltamisalaan ja tukevat rahti- ja matkustajaliikenteen siirtymistä saastuttavammista liikennemuodoista (erityisesti maantieliikenteestä) vähemmän saastuttaviin ja kestävämpiin liikennemuotoihin ja - ratkaisuihin. Julkisten palvelujen käsitteeseen kuuluvien velvoitteiden täyttämiseen myönnettävän tuen (joka ei tällä hetkellä kuulu rautatieliikenteen valtiontukisuuntaviivojen soveltamisalaan) osalta ehdotus koskisi erityisesti tavaraliikenteen alan julkisen palvelunvelvoitetta, joka ei tällä hetkellä kuulu niin sanotun PSA-asetuksen[1] soveltamisalaan. Ehdotus ei kata tukea, joka on korvausta henkilöliikennettä koskevien julkisen palvelun velvoitteiden hoitamisesta. Kyseiseen tukeen sovelletaan edellä mainittua PSA-asetusta. Kyseisellä säädöksellä julkisen henkilöliikenteen harjoittamista tai yleisissä säännöissä vahvistettujen hintavelvoitteiden täyttämistä koskevat julkisista palveluista asetuksen mukaisesti maksettavat korvaukset vapautetaan ennakkoilmoitusvelvollisuudesta.

Komissio ehdotus sisältää artiklat myös koskien avoimuutta ja valvontaa, asetuksen voimassaoloaikaa ja muuttamista, neuvoa-antavan valtiontukikomitean kuulemista ja arviointikertomusta. Nämä säännökset vastaavat voimassa olevan vuoden 2015 valtuusasetuksen vastaavia säännöksiä. Asianosaisten koskevan 4 artiklan osalta komissio ehdottaa, että ennen asetuksen antamista komissio julkaisee sen luonnoksen, jotta kaikki asianosaiset henkilöt ja organisaatiot voivat esittää huomautuksensa komission asettamassa määräajassa. Määräajaksi on asetettava vähintään yksi kuukausi, paitsi jos komissio katsoo aiheelliseksi asettaa lyhyemmän määräajan. Vastaavanlainen säännös sisältyy jo

[1] EY) N:o 1370/2007 rautateiden ja maanteiden julkisista henkilöliikennepalveluista sekä neuvoston asetusten (ETY) N:o 1191/69 ja (ETY) N:o 1107/70 kumoamisesta annettu asetus

olemassa olevaan valtuusasetukseen, mutta siinä ei ole säädetty mahdollisuudesta poiketa säädetystä kuukauden määräajasta.

Vaikutukset Suomeen

Valtuusasetuksen muuttamisen perusteella toteutettava ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisalan laajentaminen keventäisi valtiontukiin liittyviä menettelyjä ja niihin liittyvää hallinnollista taakkaa edelleen. Ehdotuksella edistettäisiin unionin yleisiä tavoitteita, erityisesti toisaalta valtiontukisääntöjen täytäntöönpanon valvontaa ja yksinkertaistamista koskevaa tavoitetta ja toisaalta Euroopan vihreän kehityksen ohjelman täytäntöönpanoa. Suomen osalta hallinnollista taakkaa keventävä vaikutus olisi kuitenkin käytännössä vähäinen, sillä Suomella ei ole ollut valtuusasetuksen muutosehdotuksen kohteena olevien tukimuotojen osalta komissiolle ennakkoilmoitusta edellyttäviä valtiontukitoimenpiteitä.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto kannattaa lähtökohtaisesti komission ehdotusta, mutta haluaa nostaa esille seuraavat huomiot koskien ehdotusta.

Valtioneuvoston näkemyksen mukaan yleislähtökohtana tulee olla, että komissiolle tehtävästä valtiontukien ennakkoilmoitusvelvollisuudesta vapautetaan ryhmäpoikkeuksilla vain sellaisia tukimuotoja, joilla tuetaan talouskasvua ja EU:n yhteisen edun mukaisia tavoitteita sekä joiden kilpailua vääristävät vaikutukset sisämarkkinoilla ovat rajalliset. Rautatie- ja sisävesiliikenteen sekä multimodaalisen liikenteen vahvistaminen on olennainen osa Euroopan liikenteen vihreää ja digitaalista siirtymää, mikä on myös tärkeässä osassa pyrittäessä saavuttamaan unionin tavoite ilmastoneutraaliudesta vuoteen 2050 mennessä sekä toimivia liikennemarkkinoita. Suomi tukee siksi ryhmäpoikkeusasetuksen ulottamista myös näihin.

Tasapuolisen kilpailun ja kuluttajien valinnan mahdollisuuksien edistämiseksi Suomi pitää tärkeänä myös, että komissio selvittäisi liikenteenalalla yrityksille myönnettyjä valtiotukia laajemmin ratkaisuja kanavoida erilaisia tukia ja subventioita asiakkaan kautta niin, että huomioitaisiin vaikutukset digitaalisten palveluiden tarjoamiseen ja kehittymismahdollisuuksiin pitkällä aikavälillä. Digitaalisten palveluiden ja niiden kehittämisen tukemisen mahdollistaminen on tärkeää, jotta voitaisiin edistää datan jakamista, avoimia markkinoita sekä yhteentoimivuutta koko liikennesektorilla**.**

Ehdotus yksinkertaistaisi valtiontukimenettelyjä ja edistäisi sitten valtiontukisääntöjen täytäntöönpanon valvontaa ja yksinkertaistamista koskevaa tavoitetta. Valtioneuvosto pitää kuitenkin tärkeänä, että komission valtuusasetuksen perusteella antamilla ryhmäpoikkeusasetuksen säännöksillä varmistetaan, että ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisalan laajentamisella ei ole merkittäviä kilpailua vääristäviä vaikutuksia sisämarkkinoilla.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että valtuusasetus mahdollistaa riittävän pitkän määräajan asetuksen perusteella annettavien ehdotusten kuulemisille, jotta kaikki asianosaiset henkilöt ja järjestöt voivat esittää huomautuksensa komissiolle ja perehtyä perusteellisesti annettavaan esitykseen

myös niissä tilanteissa, joissa se suunnittelee tavanomaisista määräajoista poikkeamista.

Lisätiedot:
Erityisasiantuntija Emmi Nykänen, p. 029 50 47309